

Bölüm 19

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE BULAŞICI OLMAYAN HASTALIKLARIN MORTALİTESİ VE RİSK FAKTÖRLERİNİN EĞİLİMİ

GÜLAY YILMAZEL¹

BULAŞICI OLMAYAN HASTALIKLARIN MORTALİTESİ

Dünya genelinde önde gelen ölüm nedenlerinden biri olan bulaşıcı olmayan hastalıklar (BOH) 21. yüzyılın en önemli sağlık sorunlarından biridir.⁽¹⁾

Küresel düzeyde 2016 yılında meydana gelen 57 milyon ölümün %71'inden (41 milyon) BOH'lar sorumlu tutulmaktadır. Bu ölümlere katkı sağlayan başlıca BOH'lar arasında kardiyovasküler hastalıklar (17,9 milyon ölüm, tüm BOH ölümlerinin %44'ü ve tüm küresel ölümlerin %31'i); kanserler (9 milyon ölüm, tüm BOH'ların %22'si ve tüm küresel ölümlerin %16'sı); kronik solunum yolu hastalıkları (3,8 milyon ölüm, tüm BOH'ların %9'u ve tüm küresel ölümlerin %7'si); diyabet (1,6 milyon ölüm, tüm BOH'ların %4'ü ve tüm küresel ölümlerin %3'ü) olmuştur.⁽²⁾

Küresel düzeyde bulaşıcı olmayan hastalıklara bağlı ölümlerin dağılımı Grafik 1'de gösterilmiştir.

Erken yetişkin ölümlerinin (30-69 yaşları arasında meydana gelen) %75'ine BOH'ların neden olması bu hastalıkların sadece yaşlı popülasyonlar için bir sorun olmadığını göstermiştir. Dört ana BOH'dan birinden ölme olasılığı %18 olup, erkekler için bu oran %22 iken kadınlarda %15 olarak tahmin edilmektedir.⁽²⁾

¹ Doç. Dr., Hitit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, ÇORUM

Türkiye’de hava kirliliğine bağlı ölümlerin sayısı 30 bin olup, bu rakamın Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ülkelerine göre oldukça yüksek olduğu belirtilmektedir.⁽³⁶⁾ Türkiye atmosferinin partikül maddeler açısından Avrupa’ya göre daha kirli olduğu raporlanmıştır.⁽³⁷⁾

SONUÇ

Bulaşıcı olmayan hastalıklar küresel sağlık için önemli bir halk sağlığı tehdididir. Epidemiyolojik geçiş ve beslenmedeki dönüşüme paralel olarak dünyada ve Türkiye’de BOH’ların mortalitesi giderek artmaktadır. Bulaşıcı olmayan hastalıklar için anahtar risk faktörlerindeki artış eğilimini azaltmaya yönelik küresel ve ulusal hedeflerin belirlenmesi halk sağlığı açısından önemli müdahalelerdir. Bulaşıcı olmayan hastalıklarla mücadele yelpazesinin geniş tutulması, caydırıcı politikaların esaslı çok sektörlü çabaların artırılması, toplumsal farkındalığı artırıcı eğitimlerin medyada daha geniş alması önerilebilir. Risk faktörlerinin belirlenmesinde ve tanı almamış vakaların ortaya çıkarılmasında toplum tabanlı epidemiyolojik çalışmalar ilave yararlar getirebilir.

KAYNAKÇA

1. World Health Organization (2018). *Noncommunicable diseases country profiles 2018*. (23/02/2020 tarihinde <https://www.who.int/nmh/publications/ncd-profiles-2018/en/> adresinden ulaşılmıştır).
2. World Health Organization (2018). *Global Health Estimates 2016: Deaths by Cause, Age, Sex, by Country and by Region, 2000–2016*. (23/02/2020 tarihinde http://origin.who.int/healthinfo/global_burden_disease/estimates/en/ adresinden ulaşılmıştır).
3. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). *Ölüm Nedeni İstatistikleri, 2018*. (23/02/2020 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/Start.do> adresinden ulaşılmıştır).
4. Basara DB. (2013). *Ulusal Hastalık Yükü Çalışması, 2013*. (25/03/2020 tarihinde <https://docplayer.biz.tr/25797853-Ulusal-hastalik-yuku-calismasi-aralik-2016.html> adresinden ulaşılmıştır).
5. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) (2014). *Bulaşıcı Olmayan Hastalıklarda Daha İyi Sonuçlar: Sağlık Sistemi için Zorluklar ve Fırsatlar, No.2. Türkiye Ülke Değerlendirmesi*. (25/03/2020 tarihinde https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/BOH_%C3%9Clike_raporu_TR.pdf adresinden ulaşılmıştır).
6. T.C. Sağlık Bakanlığı (2017). *Türkiye Hanehalkı Sağlık Araştırması: Bulaşıcı Olmayan Hastalıkların Risk Faktörleri Prevalansı*. (26/02/2020 tarihinde https://www.who.int/ncds/surveillance/steps/WHO_Turkey_Risk_Factors_A4_TR_19.06.2018.pdf adresinden ulaşılmıştır).
7. Centers for Disease Control and Prevention (CDC). (26/02/2020 tarihinde https://www.cdc.gov/heartdisease/risk_factors.htm adresinden ulaşılmıştır).
- Borgerding M, Klus H. Analysis of complex mixtures--cigarette smoke. *Exp Toxicol Pathol* 2005;57 (Suppl 1):43–73. doi:10.1016/j.etp.2005.05.010.
8. Roy A, Rawal I, Jabbour S, et al (2020). Tobacco and Cardiovascular Disease: A Summary of Evidence. In: Prabhakaran D, Anand S, Gaziano TA, et al., editors. *Cardiovascular, Respiratory, and Related Disorders. 3rd edition*. Washington (DC): The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank; 2017 Nov 17. Chapter 4. (28/02/2020 tarihinde <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK525170/> doi: 10.1596/978-1-4648-0518-9_ch4 adresinden ulaşılmıştır).

Güncel Genel Dahiliye Çalışmaları

9. World Health Organization (2018). *WHO globalreport on trends in prevalence of tobaccosmoking 2000–2025, secondedition*. Geneva. (28/02/2020 tarihinde <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/272694/978.924.1514170-eng.pdf?ua=1> adresinden ulaşılmıştır).
10. United Nations (2015). *Transformingourworld: The 2030 AgendaforSustainable Development*. (28/02/2020 tarihinde <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
11. Ministry of Health (2010). *Global AdultTobaccoSurvey, Turkey Report* (03/02/2020 tarihinde https://www.who.int/tobacco/surveillance/en_tfi_gats_turkey_2009.pdf adresinden ulaşılmıştır)
12. T.C. Sağlık Bakanlığı (2014). *Küresel Yetişkin Tütün Araştırması Türkiye 2012. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 948, Ankara, 2014*. (03/02/2020 tarihinde <https://havanikoru.saglik.gov.tr/dosya/dokumanlar/yayinlar/KYTA-2012-TR-25-07-2014.pdf> adresinden ulaşılmıştır)
13. Global AdultTobaccoSurvey) FactSheet, Turkey 2016. (06/02/2020 tarihinde <https://nccd.cdc.gov/GTSSDataSurveyResources/Ancillary/DownloadAttachment.aspx?ID=3452> adresinden ulaşılmıştır)
14. World Health Organization (2013). *Global action plan forthe preventionandcontrol of noncommunicablediseases 2013–2020*. (01/03/2020 tarihinde https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/94384/978.924.1506236_eng.pdf?sequence=1 adresinden ulaşılmıştır).
15. World Health Organization (2018). *Global statusreport on alcoholandhealth 2018*. (01/03/2020 tarihinde https://www.who.int/substance_abuse/publications/global_alcohol_report/en/ adresinden ulaşılmıştır).
16. Türkiye İstatistik Kurumu (2016). *Türkiye Sağlık Araştırması, 2016*. (02/03/2020 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1095 adresinden ulaşılmıştır).
17. World Health Organization (2010). *Global recommendations on physicalactivityforhealth*. (03/03/2020 tarihinde https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44399/978.924.1599979_eng.pdf?sequence=1 adresinden ulaşılmıştır).
18. Guthold R, Stevens GA, Riley LM, Bull FC. Worldwidetrends in insufficientphysicalactivityfrom 2001 to 2016: A pooledanalysis of 358 population-basedsurveyswith1.9millionparticipants. *Lancet Global Health* 2018; 6(10):1077-1086. Doi: [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(18\)30357-7](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(18)30357-7).
19. Amuna P, Zotor FB. Epidemiologicalandnutritiontransition in developingcountries: impact on humanhealthanddevelopment. *Proc Nutr Soc*. 2008;67(1):82–90. doi:10.1017/S002.966.5108006058.
20. Astrup A, Dyerberg J, Sellick M, Stender S. Nutritiontransitionanditsrelationship to the development of obesityandrelatedchronicdiseases. *ObesRev*. 2008;9(Suppl 1):48–52. doi:10.1111/j.1467-789X.2007.00438.x
21. Powles J, Fahimi S, Micha R et al. Global, regionalandnationalsodiumintakes in 1990 and 2010: a systematicanalysis of 24h urinarysodiumexcretionanddietarysurveysworldwide. *British MedicalJournal*. 2013;3(12):e003733.
22. World Health Organization (2013) . *A global brief on hypertension: silent killer, global publichealthcrisis: World HealthDay 2013*. (03/03/2020 tarihinde <https://apps.who.int/iris/handle/10665/79059> adresinden ulaşılmıştır).
23. NCD Risk Factor Collaboration (NCD-RisC). Worldwidetrends in bloodpressurefrom 1975 to 2015: a pooledanalysis of 1479 population-basedmeasurementstudieswith 19.1 millionparticipants. *Lancet*. 2017;389(10064):37–55. doi:10.1016/S0140-6736(16)31919-5.
24. Seventh Report of theJointNationalCommittee on Prevention, Detection, Evaluation, andTreatment of High Blood Pressure: the JNC 7 report *JAMA*. 2003;289(19):2560–2572. doi:10.1001/jama.289.19.2560.
25. Vongpatanasin W. Resistanthypertension: a review of diagnosisandmanagement *JAMA*. 2014;311(21):2216–2224. doi:10.1001/jama.2014.5180.

26. Sengul S, Akpolat T, Erdem Y, et al. Changes in hypertension prevalence, awareness, treatment, and control rates in Turkey from 2003 to 2012. *J Hypertens* 2016;34(6):1208–1217. doi:10.1097/HJH.000.000.0000000901.
27. World Health Organization (2019). *Classification of diabetes mellitus*. (03/03/2020 tarihinde <https://www.who.int/publications-detail/classification-of-diabetes-mellitus> adresinden ulaşılmıştır).
28. American Diabetes Association (ADA). 2. Classification and diagnosis of diabetes: Standards of Medical Care in Diabetes 2019. *Diabetes Care* 2019;42(Suppl 1):S13–S28. <https://doi.org/10.2337/dc19-S002>.
29. World Health Organization (2016). *Global report on diabetes*. (03/03/2020 tarihinde https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/204871/978.924.1565257_eng.pdf?sequence=1 adresinden ulaşılmıştır).
30. Satman I, Omer B, Tutuncu Y, et al. Twelve-year trends in the prevalence and risk factors of diabetes and prediabetes in Turkish adults. *Eur J Epidemiol*. 2013;28(2):169–180. doi:10.1007/s10654.013.9771-5.
31. World Health Organization (2016). *Report of the commission on ending childhood obesity*. (03/03/2020 tarihinde https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/204176/978.924.1510066_eng.pdf?sequence=1 adresinden ulaşılmıştır).
32. World Health Organization (2016). *Obesity atlas 2016*. (03/03/2020 tarihinde http://gamapserver.who.int/gho/interactive_charts/ncd/risk_factors/obesity/atlas.html adresinden ulaşılmıştır).
33. Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması (TBSA, 2010). (03/03/2020 tarihinde http://www.sagem.gov.tr/TBSA_Beslenme_Yayini.pdf adresinden ulaşılmıştır).
34. World Health Organization (2018). *Ambient air pollution: global exposure and burden of disease*. (03/03/2020 tarihinde <https://www.who.int/phe/publications/air-pollution-global-assessment/en/> adresinden ulaşılmıştır).
35. The Organisation for Economic Co-operation and Development (2019). *OECD Çevresel Performans İncelemeleri, Türkiye, 2019*. (03/03/2020 tarihinde <http://www.oecd.org/env/country-reviews/Highlights-Turkiye-2019-TURKISH-WEB.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
36. Hava Kirliliği Raporu, 2018. (03/03/2020 tarihinde http://cmo.org.tr/resimler/ekler/9d62b3a2bb620a4_ek.pdf adresinden ulaşılmıştır).